

Список використаної літератури:

1. Рубини Н. Мир Большого нуля / Н. Рубини // Foreign Affairs. – 2011. – №2. – С. 321–333.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2011 р.

УДК 330.354

А. Добровольська, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут світової економіки і
міжнародних відносин НАН України

**АКТУАЛЬНІ ЗАДАЧІ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ
В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
АСПЕКТ**

У статті досліджено чинники розвитку світового господарства в посткризовий період. Проаналізовано механізми виходу з кризи та розглянуто технологічний аспект підвищення національної конкурентоспроможності.

Ключові слова: технології, інновації, знання, міжнародна конкуренція, криза, світова економіка, національний розвиток.

Добровольская А. Актуальные задачи оптимизации развития в посткризисный период: технологический аспект.

В статье исследованы факторы развития мирового хозяйства в посткризисный период. Проанализированы механизмы выхода из кризиса и рассмотрен технологический аспект повышения национальной конкурентоспособности.

Ключевые слова: технологии, инновации, знания, международная конкуренция, кризис, мировая экономика, национальное развитие.

Dobrovolskaya A. Actual problems of optimization of the post-crisis period: technological aspect.

In this paper the factors of development of world economy in the post-crisis period. The mechanisms of overcoming the crisis and considered the technological aspect of improving national competitiveness.

Key words: technology, innovation, knowledge, international competition, crisis, world economy, national development.

Світова криза, яка почалася на ринку субстандартних іпотечних кредитів США, має системний характер і є відображенням кризової фази в динаміці розвитку індустріальної відтворювальної системи, що вичерпала потенціал росту. У кризі 2008–2010 рр. переплітаються: криза демографічна, економічна, технологічна, енергоекологічна, геополітична, соціокультурна, які резонують, збільшуючи руйнівні наслідки свого впливу.

За цих обставин зростання ВВП і продуктивності праці є можливим лише за умови вступу у фазу поширення технологій нової інноваційної хвилі (зокрема енергоекологічна криза може бути подолана на базі переходу до енергозберігаючих технологій і альтернативних джерел енергії, в тому числі поновлюваних), які виникнуть у період депресії. Останнє викликає підвищений попит на орієнтованих на інноваційний прорив учених, конструкторів, інженерів, кваліфікованих робітників, менеджерів. У той же час надмірно прагматизована система досліджень і розробок, спрямована на прискорену комерціалізацію нових знань, породжує тенденцію зростаючого дефіциту спеціалістів такого профілю як у розвинутих, так і в країнах, що розвиваються.

При формуванні технологічного укладу постіндустріального суспільства сама людина, її вміння, навички, пам'ять, а узагальнено – знання постають як основа цивілізаційного розвитку, освіти і культури та найважливіший рушійний чинник виробництва. Відповідно, для якісного економічного росту, модернізації економіки, підвищення життєвого рівня важливо вкладати кошти не тільки у матеріальні ресурси, скільки в ресурси людські, ресурси нових знань і нової економіки. Говорячи про модернізацію людського капіталу, не можна забувати про необхідність зміни способу мислення, звичок, стереотипів людини.

У цих умовах у ролі вагомого інструменту міжнародної конкуренції виступає інформація, зокрема втілена в людину у вигляді знань. Адже ті країни, які повніше використовують інтелектуальний потенціал нації як сукупність знань індивідумів (з урахуванням якості таких знань та їх господарсько-конкурентного значення), забезпечують для себе переваги в системі глобального поділу праці й розподілу валового світового продукту. Це у свою чергу спонукає до збільшення національного

інформаційного потенціалу, що набуває не тільки соціально-культурного, а навіть міжнародно-конкурентного значення.

У сучасному світі наука і технологія виконують роль центрального фактора в економічному житті розвинутих країн. Згідно з підрахунками експертів Організації економічного співробітництва й розвитку, у середині ХХ ст. темпи економічного зростання забезпечувались науково-технічним прогресом на 38%, а на кінець цього ж століття – вже на 65%. Дані англійської комісії з трудових ресурсів свідчать, що 60% росту ефективності в американській та японській промисловості відбуваються на основі змін у провідній технології.

Слід зауважити, що використання потенціалу інноваційно-технологічного прориву є найбільш імовірним для авангардних в освоєнні шостого укладу цивілізацій – північноамериканської, західноєвропейської, китайської, японської. У цивілізаціях другого ешелону (включаючи євразійську) цей процес буде проходити довго і болісно, оскільки тут немає достатніх інтелектуальних, трудових, фінансових ресурсів.

Поглиблення сформованого розриву між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, а також поява нового розриву між постіндустріальними країнами і країнами з традиційними індустріальними економіками є основними наслідками тенденцій розвитку і розповсюдження інформаційних технологій. Останнє також супроводжує перетікання інтелектуальних ресурсів у найбільш розвинені країни з поступовою концентрацією інформаційно-комунікаційного потенціалу у корпораціях і у державах постіндустріального типу; гальмування і/або припинення науково-технічного прогресу у відстаючих з проведенням інформатизації країнах, наростання в них фінансових труднощів і процесів соціальної деградації.

Якомога ширше комерційне використання інформаційних технологій та інновацій як чинників конкуренції, цілеспрямоване управління інформацією і знаннями, забезпечення здатності реагувати на ринкову ситуацію завдяки гнучкій організації управління в сучасних умовах стають факторами виживання та успіху. В організаційному середовищі на передній план висувуються завдання налагодження нових відносин між підприємствами та суспільством, піклування про співпадіння стратегічних інтересів

комерційних агентів і програмно-цільових настанов, якими керуються у своїй регулятивній діяльності державні інститути.

У той час як стратегічним напрямом виходу з кризи є концентрація на інформаційному й інноваційному ресурсі як базисі нового технологічного укладу, тактичним кроком ослаблення залежності від коливань кон'юнктури світових ринків товарів і послуг для національних економік стає підвищення самозабезпеченості на основі вимушених заходів протекціонізму. Відбувається відмова від неоліберальної моделі, посилення державного регулювання, що підриває фундамент безконтрольного і надкорисливого домінування ТНК. Тобто криза 2008–2010 рр. – це не тільки криза індустріальної відтворювальної системи, але й криза неоліберальної моделі глобалізації. Одним із її проявів є тенденція впливу глобалізації в трьох основних напрямках: на ринках товарів і послуг, інвестицій і праці.

Дослідження сучасних інституційних стратегій у контексті тенденцій посилення регулятивного впливу дозволило виявити, що державне регулювання здійснюється через складну сукупність різноманітних просторово й ієрархічно розташованих інститутів і організаційних структур, які водночас визначають та застосовують інституційні засоби впливу на відкриті ринкові системи, збирають податки, регулюють доступ до природних та фінансових ресурсів, надають селективну підтримку, здійснюють нагляд за діяльністю підприємств, забезпечують захист навколишнього середовища, підтримку окремих соціальних груп. За умов інноваційного розвитку, поширення сучасних технологій ефективним методом забезпечення присутності держави є посилення контролю інститутів за державними, напівдержавними і системоутворюючими недержавними структурами. Міжнародна практика показує, що розвиток інноваційної, фінансової систем відбувається саме за їх безпосередньої участі.

Визнання того факту, що магістральним шляхом виходу з кризи є інноваційний прорив, який зможе не тільки забезпечити підвищення темпів економічного росту і продуктивності праці, але і подолати економічну кризу, перейти до енергоекологічного способу виробництва і споживання, підвищує важливість національної програми модернізації економіки на основі інноваційного розвитку і для України. Історично Україна формувалася як країна не інноваційна, зі слабким підприємницьким

духом і високою залежністю від іноземного капіталу і досвіду. Значний науково-технічний потенціал був орієнтованим в основному на ВПК і космос, де йшла гостра конкуренція, насамперед зі США. У цивільному виробництві конкуренція й інновації практично були відсутні, що знаходило відображення у дефіциті продукції цієї групи.

Сьогодні Україна технологічно відстає не тільки від лідерів постіндустріальної економіки, що базується на інноваціях, – США, ЄС і Японія, але й Росії. Вітчизняна економіка є індустріальною, з недостатньо сучасним виробничим апаратом і застарілим технологічним укладом. Більшість національних виробничих потужностей давно вже застаріли. На їхній базі неможливо підвищувати конкурентоздатність і інноваційність економіки. Зростання української економіки носить класичний екстенсивний характер, його якість не відповідає сучасним вимогам і є властивим країнам, які розвиваються, але не країнам зі зрілою ринковою економікою, де сформовані моделі інтенсивного економічного розвитку.

Як показує світова практика, успіх можливий тоді, коли скорочуючи пряме втручання в бізнес, у господарські процеси, держава разом з тим бере активну участь у розвитку механізмів конкуренції і формуванні цивілізованого підприємницького середовища. Без конструктивного державного регулювання успішно завершити трансформацію просто неможливо. В той же час рівень конкуренції в економіці України є низьким, більшість виробників воліє використовувати звичні, часто безперспективні ринкові ніші. Держава практично не стимулює конкуренцію, не веде ефективної антимонопольної політики. Без належної уваги залишаються проблеми розвитку ринкової інфраструктури (особливо це стосується банківської системи і фондового ринку) і корпоративної етики. Величезний розмах одержала корупція, у якій часто замішані державні чиновники. Формування зрілої ринкової економіки в Україні також ускладнює традиційно низька продуктивність праці. Не менш важливою є і проблема інфляції.

Для прискорення науково-технічного прогресу, створення інноваційної економіки і відчутного підвищення її конкурентоздатності одних ринкових механізмів недостатньо. Потрібним є

комплекс заходів. Виходячи з того, що державні кошти є завжди лімітованими (не тому, що їх "мало", а тому, що завжди слід зважати на логіку альтернативних витрат), найбільш ефективно їх можна було б використовувати для розвитку обслуговуючої ринкової інфраструктури. Цей аргумент підсилюється досвідом останніх років, який показує, що організації, особливо такі, що належать до малого бізнесу, які займаються інформаційним забезпеченням (консалтингом, професійною перепідготовкою), інколи відчують значні фінансові ускладнення, якщо функціонують лише на принципах чисто комерційної окупності. У всіх подібних ситуаціях необхідною є участь держави, а також іноземних донорів, які залучаються за її підтримки.

Спираючись на позитивний закордонний досвід організації взаємозв'язку між сферою НДДКР і промисловістю, в Україні потрібно створити державну систему заохочення підприємств до використання у виробництві новітніх досягнень науки і техніки. Мова йде про податкові пільги, спеціальні кредити, лізинг новітніх видів машин і устаткування під державні гарантії і, природно, про цільове фінансування найбільш важливих і перспективних проектів, особливо у форматі національних інноваційних мереж. Необхідним, зокрема, є збільшення фінансування НДДКР. Вагомою є і прозора структурна політика, спрямована на створення інноваційної ринкової економіки. Доцільно сформувати інноваційні кластери – комплекси зв'язаних між собою промислових фірм, НДІ, лабораторій, органів державного управління і комерційних організацій типу територіальних технопарків.

Потрібно формувати механізми зв'язку науки і бізнесу, забезпечити професійний добір локомотивних областей розвитку нових виробництв. При цьому доцільно зміцнювати і розширювати зв'язок між наукою (у тому числі фундаментальною), промисловістю і вузами. Українська фундаментальна наука повинна активніше вмонтовуватися в міжнародні інноваційні мережі. Необхідно завойовувати серйозні позиції на світових ринках, уміло використовуючи свою участь у міжнародних організаціях. Значну роль у переході України на інноваційний шлях розвитку може відіграти розширення міжнародного науково-технічного співробітництва, зокрема з Євросоюзом.

Аналіз міжнародного досвіду дозволив зробити висновок, що держава повинна мати спеціальні програми по прискоренню науково-технічного прогресу й інноваційному розвитку економіки. Такі програми, розроблені в рамках національної наукової політики, діють практично у всіх розвинутих країнах світу. В той же час в Україні наукова політика фактично відсутня. Є окремі фрагменти, але немає комплексної програми, а тим більше стратегії інноваційного розвитку.

У XXI ст. майбутнє будь-якої країни багато в чому буде визначатися її інноваційним потенціалом, умінням інтегруватися в науково-технічний прогрес. Країна, що володіє таким потенціалом, має вагомні конкурентні переваги, а відповідно, і чинники виходу з кризових ситуацій.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2011 р.

УДК 334.757

Л. Руденко-Сударєва, доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ "Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана"

СИСТЕМНА МОДИФІКАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ГЛОБАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ: ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ

На основі фактів, накопичених вітчизняною і закордонною економічною наукою, розглянуто еволюцію теоретичних підходів щодо причин виникнення і розвитку глобальних компаній та їх бізнес-моделей; здійснено зближення альтернативних теорій шляхом створення загальної концептуальної основи та відокремлення превалюючих концепцій на засадах системного підходу.

Ключові слова: глобальні компанії, ТНК, бізнес-модель, архітектура бізнес-моделі, детермінанти внутрішнього потенціалу саморозвитку, рівняння цінності, архетипи бізнес-моделей.

Руденко-Сударєва Л. Системная модификация бизнес-моделей глобальных корпораций: эволюция теоретических подходов.

На основе фактов, собранных отечественной и зарубежной экономической наукой, рассмотрена эволюция теоретических